

Громадський моніторинг

Законодавство України

**щодо соціального захисту інвалідів:
декларація прав чи гарантія?**

2007/2008

**Всеукраїнське громадське соціально-політичне об'єднання
«Національна Асамблея інвалідів України»**

Міжнародний фонд «Відродження»

Громадський моніторинг

Законодавство України

щодо соціального захисту інвалідів:

декларація прав чи гарантія?

**м. Київ
2008 р.**

Довідковий матеріал «Права людей з інвалідністю: декларація чи гарантія?» підготовлений Всеукраїнським громадським соціально-політичним об'єднанням «Національна Асамблея інвалідів України» за фінансової підтримки програми «Верховенство права» Міжнародного Фонду «Відродження», а також за рахунок видатків Державного бюджету України на підтримку діяльності всеукраїнських громадських організацій інвалідів.

Матеріал підготовлений на основі аналізу законодавства України на відповідність положенням Конвенції ООН про права інвалідів та проведеного моніторингу дотримання прав людей з інвалідністю в 10 регіонах України.

Висловлюємо подяку всім, хто взяв участь у підготовці цього видання.

З М І С Т

Вступ	4
1. Щодо Конвенції ООН про права інвалідів	8
2. Окремі питання дотримання прав людей з інвалідністю в Україні	9
3. Практичні засади відповідності законодавства України стандартам Конвенції ООН про права інвалідів щодо системи захисту та забезпечення прав людей з інвалідністю (за результатами аналізу права)	21
4. Рекомендації щодо приведення законодавства України у відповідність до стандартів Конвенції ООН про права інвалідів	26
5. Основні національні нормативно-правові документи, що були предметом аналізу права	28
6. Міжнародні стандарти згідно Конвенції про права інвалідів та законодавство України (порівняльний аналіз стосовно деяких стандартів)	32

Суспільство схильне сприймати людей з інвалідністю крізь призму негативних стереотипів. Значна кількість людей звикла упереджено ставитися до них, вважаючи інвалідів непрацездатними, неспроможними, ні на що не придатними. Людині з інвалідністю приписують негативні чи міфічні риси характеру, від неї очікують певної незвичної поведінки, її побоюються. Все це принижує людину, якій доводиться жити з інвалідністю.

Сьогодні такі люди відносяться до найбільш соціально незахищеної категорії населення, особливо це стосується дітей. Їх потреби в медичному і соціальному обслуговуванні набагато вищі. Вони не мають можливості отримати освіту, значна їх кількість не мають сім'ї перебувають у спеціалізованих установах – школах – інтернатах. Все це говорить про те, що люди з інвалідністю в цілому в нашому суспільстві є меншістю, яка потенційно потерпає від дискримінації та потребує постійної уваги до власних проблем.

З прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1982 року Всесвітньої програми дій стосовно людей з інвалідністю, міжнародне співтовариство одержало директивну основу для активізації роботи щодо профілактики, реабілітації і забезпечення участі інвалідів в суспільному житті країн, їх рівноправності з іншими членами суспільства.

Зазначена програма стала першою прийнятою на міжнародному рівні спробою подивитись на проблему інвалідності з двох сторін: з точки зору розвитку і з точки зору захисту прав людини. Цим вона засвідчувала значний відступ від традиційного підходу до проблеми, який зосереджувався головним чином на стані задоволення потреб людей з інвалідністю у реабілітації.

Як зазначають результати багаточисленних досліджень, у світовій практиці за 20 останніх років відбулися корінні зміни у поглядах і підходах до проблем інвалідності. Якщо раніше їх основу становили здебільшого мотиви милосердя до інвалідів, то нині – стан дотримання їхніх прав.

Розгляд проблем інвалідності через призму прав людини фактично визнає необхідність того, щоб людей з інвалідністю розглядали в якості суб'єктів, а не об'єктів права. Дотримання прав інвалідів – це не тільки реалізація конкретного права конкретної особи, це забезпечення можливостей рівного ефективного здійснення інвалідами всіх прав людини без будь якої дискримінації. А принцип недискримінації допомагає пов'язати права людини в цілому з конкретними проблемами інвалідності.

Перехід на позиції, в основі яких лежать права людини, одержав авторитетну підтримку Організації Об'єднаних Націй. Це засвідчують Стандартні правила

забезпечення рівних можливостей для інвалідів, які викладені в резолюції 48/96, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року. Вони розроблені з урахуванням досвіду, набутого під час проведення Організацією Об'єднаних Націй Десятиріччя інвалідів (1983- 1992 роки), і об'єднують змістовно 22 правила, які охоплюють всі аспекти життя інвалідів і передбачають здійснення постійних заходів по вирівнюванню можливостей всіх інвалідів в реалізації прав людини.

Стандартні правила зіграли значну роль у формуванні цілеспрямованої політики і практики багатьох країн світу у сфері подолання проблем людей з інвалідністю. Дотримання принципів, закладених у них, сприяло набуттю і поширенню успішного досвіду щодо забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю як громадян держави. Самі ж інваліди здобули можливість висловлювати свої почуття щодо ущербності і несправедливості соціального становища мовою правозахисних норм. А громадські неурядові організації, які займаються проблемами захисту прав людини, почали більше виявляти уваги до цієї проблеми і активніше виступати в ролі правозахисників.

Підсумовуючи набутий досвід та зважаючи на реальну необхідність його юридичного закріплення, активізації роботи по забезпеченню всебічної і ефективної участі інвалідів у економічному, соціальному, культурному і політичному житті, Генеральна Асамблея ООН у грудні 2006 року прийняла Конвенцію про права інвалідів, яка була відкрита для підписання 30 березня 2007 року і яка передбачила основні стандарти забезпечення та захисту прав і свобод людей з інвалідністю. Згідно із цими стандартами люди з інвалідністю повинні бути повноправно включені в загальний соціальний процес. При цьому, в центрі уваги знаходиться тепер вже не інвалідність, а сама людина з інвалідністю, яка має бути здатна, наскільки це можливо, самостійно жити в суспільстві.

Конвенція про права інвалідів вступила в силу 3 травня 2008 року.

Це перший міжнародно-правовий документ, який має обов'язкову юридичну силу для держав-учасниць.

На даний час Україна Конвенцію не підписала і не ратифікувала.

Зрозуміло, що головну відповідальність за дотриманням і забезпеченням прав людей з інвалідністю несуть безпосередньо самі держави. Таким чином своєчасні конструктивні внутрішньодержавні реформи, які б закріплювали правозахисний механізм, запропонований вищезазначеними документами, могли б сприяти поліпшенню справи розв'язання проблем людей з інвалідністю в нашій державі, де інвалідність тієї чи іншої форми мають 2.67 мільйонів осіб

Понад 650 мільйонів людей, що становить приблизно 10-15 % населення світу живуть з інвалідністю. За даними Програми розвитку ООН (ПРООН) 80% інвалідів живуть у країнах, що розвиваються. Згідно з оцінками Світового Банку 20 % найбільш бідних жителів Землі складають - інваліди.

Згідно офіційної статистики кількість людей з обмеженими можливостями в Україні 2.67 мільйонів, що становить близько 5.2% від кількості всього населення.

Є підстави вважати, що офіційні статистичні дані не відповідають реальному стану речей. Невідповідність офіційної статистики України обумовлена відсутністю достовірного моніторингу стану людей з інвалідністю в державі, також браком можливості або навіть небажанням людей з обмеженими фізичними можливостями отримати інвалідність. Це пояснюється складністю проходження медичних комісій, необізнаністю людей з інвалідністю щодо власних прав та т.і. Ще однією із вагомих причин невідповідності офіційної статистики є те, що ціла низка медичних діагнозів, пов'язаних з обмеженням життєдіяльності людини, не дають право на отримання статусу інваліда, як от: розумова відсталість, онкологія, ВІЛ, туберкульоз тощо. Крім того, багато людей за власним переконанням не хочуть отримувати статус інваліда, хоча така необхідність у них існує. Це пов'язано з високою «ментальною» бар'єрністю суспільства по відношенню до людей з інвалідністю.

Враховуючи, що здійснення таких реформ вимагає знання об'єктивної інформації щодо забезпечення та реалізації прав інвалідів, Всеукраїнське громадське соціально-політичне об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України» (НАІУ) здійснила в 10 регіонах України моніторинг стану дотримання прав людей з інвалідністю.

Національною Асамблеєю інвалідів України було проведено аналіз законодавства України та практики його реалізації на відповідність положенням Конвенції ООН про права інвалідів; опитування різних соціальних груп населення (студентів, безробітних, пенсіонерів, людей з інвалідністю, батьків дітей, які виховують дітей з інвалідністю та самих дітей), а також соціальних і медичних працівників, представників державних структур, вчителів, представників засобів масової інформації та інших спеціалістів, які працюють у сфері проблем інвалідності.

Результати його подаються у наступних розділах даного довідкового матеріалу.

Моніторинг проводився відповідно до рекомендацій і позицій, викладених у раніше названих міжнародних документах; необхідності забезпечення в Україні захисту конституційних прав та законних інтересів людей з інвалідністю, попередження всіх форм дискримінації та порушення їх прав, сприяння їх повноцінній інтеграції в суспільство.

Необхідно зауважити, що ініціатори проведення моніторингу не мали наміру зібрати матеріал для критики урядових структур чи місцевих органів виконавчої

влади. Головна мета – подати об'єктивну інформацію про стан забезпечення та дотримання прав людей з інвалідністю в Україні, внести ясність у ці питання і спільними зусиллями громадськості, органів законодавчої і виконавчої влади розробити та здійснити належні заходи по його покращенню.

Проведене дослідження не претендує на те, щоб вважатися вичерпним і завершеним. Зібрана інформація лише підкреслює доцільність прискорення підписання, ратифікації та імплементації Україною Конвенції про права інвалідів, що в свою чергу сприятиме посиленню контролю і відповідальності з боку держави за дотриманням та реалізацією прав людей з інвалідністю в нашій країні.

Сподіваємось, що дана інформація буде корисною всім зацікавленим організаціям і особам, які працюють над вирішенням проблем людей з інвалідністю.

1. Щодо Конвенції ООН про права інвалідів

13 грудня 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію ООН про права інвалідів.

Мета цієї Конвенції полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного користування всіма людьми з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також в заохоченні поваги до властивої їм гідності.

Важливо, що Конвенція відносить до інвалідів осіб із стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їх повній і ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Конвенція загалом налічує 50 статей, з них статті 1-33 за змістом присвячені різноманітним аспектам забезпечення рівних прав та можливостей для інвалідів у тих чи інших сферах суспільного життя, а також загальним цілям та принципам практичного забезпечення такого недискримінаційного підходу до потреб осіб з обмеженими можливостями.

У статтях 34 – 50 сформульовані певні зобов'язання держав - учасниць Конвенції щодо надання створеному при ООН Комітету з прав інвалідів відповідної інформації про виконання положень Конвенції та юридичні засади і механізми їх імплементації у правове поле (законодавство) держав, що підписали та ратифікували цей документ.

Основними принципами цієї Конвенції є:

- a) повага до властивої людині гідності, його особистої самостійності, включаючи свободу робити свій власний вибір, і незалежності;
- b) недискримінація;
- c) повне і ефективне залучення і включення у суспільство;
- d) повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства;
- e) рівність можливостей;
- f) доступність;
- g) рівність чоловіків і жінок;
- h) повага до здібностей дітей-інвалідів, що розвиваються, і повага до права дітей-інвалідів зберігати свою індивідуальність.

Станом на 12 травня 2008 року

129 країн підписали Конвенцію про права інвалідів

71 країна підписала Факультативний протокол

25 країн ратифікували Конвенцію про права інвалідів

15 країн ратифікували Факультативний протокол

2. Окремі питання дотримання прав людей з інвалідністю в Україні

(за результатами опитувань та дослідження експертної думки, що проводились в рамках моніторингу дотримання прав людей з інвалідністю)

Моніторинг дотримання прав людей з інвалідністю здійснювався в рамках проекту «Об'єднавшись – зможемо більше!», який реалізовувала ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України» за фінансової підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» за участю громадських організацій інвалідів та правозахисних громадських організацій.

Стандартами у даному моніторингу було обрано положення Конвенції ООН про права інвалідів. (На даний час Україна ще не підписала зазначену Конвенцію).

Даний моніторинг відбувався в рамках цілого комплексу дій. Стратегія цих дій передбачала: а) дії щодо широкого інформування громадськості про стандарти дотримання прав людей з інвалідністю; б) лобіювання підписання та ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів.

Загалом стратегічна мета дій полягала у забезпеченні дотримання прав людей з інвалідністю в Україні, а оперативна ціль у розробці рекомендацій щодо адаптації законодавства України міжнародним стандартам, зокрема передбаченим Конвенцією ООН про права інвалідів та покращення ситуації з дотриманням прав людей з інвалідністю в Україні.

Отже обрана сфера дій моніторингу – права людей з інвалідністю в Україні.

З метою проведення моніторингу виконавцями здійснювався аналіз законодавства України на відповідність міжнародним стандартам, зокрема стандартам Конвенції, було проведено фокус-групи, опитування та анкетування за участі людей з інвалідністю, законних представників людей з інвалідністю, представників неурядових організацій, державних структур, представників органів місцевої влади, учнів старшої школи, студентів вищих навчальних закладів. В рамках моніторингу також було подано інформаційні запити до органів місцевої влади.

Моніторингом було визначено ряд дослідницьких проблем, які у переважній більшості збігались із положеннями Конвенції. Зокрема: рівність та недискримінація (ст. 5 Конвенції); право на участь у політичному та суспільному житті (ст. 29 Конвенції); свобода вираження поглядів та думки (ст. 21 Конвенції); право на життя (ст. 10 Конвенції) та захист у ситуаціях ризику (ст. 11 Конвенції); свобода від катувань та інших форм зловживання (ст. 15 Конвенції); приватне життя (ст. 22 Конвенції); цілісність (ст. 17 Конвенції); повага до помешкання та сім'ї (ст. 23 Конвенції); право на здоров'я (ст. 25 Конвенції); абілітація і реабілітація (ст. 26 Конвенції); праця і зайнятість (ст. 27 Конвенції); достатній життєвий рівень і соціальний захист (ст. 28 Конвенції); доступ до правосуддя (ст. 13 Конвенції); право на освіту (ст. 24 Конвенції); право на участь в культурному

житті, відпочинку і заняттях спортом (ст. 30 Конвенції); просвітницько-виховна робота (ст.8 Конвенції).

В рамках кожної дослідницької проблеми враховувалась специфіка різних цільових груп, таких, як жінки-інваліди, діти-інваліди. Також, окремою категорією розглядалась ситуація для молодшої людини, яка має інвалідність. Умовно, під цю категорію під час проведення дослідження потрапила кожна людина з інвалідністю віком від 18 до 35 років.

Отже, в цілому, моніторингом охоплено 10 регіонів України: Чернігівська, Вінницька, Харківська, Київська, Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Житомирська області, АР Крим, м. Київ.

Всього, взяли участь у моніторингу понад 700 осіб, серед яких понад 300 - люди з інвалідністю.

У даному розділі представлено окремі результати опитувань та результати дослідження експертної думки, що проводилось в рамках моніторингу.

Опитування підтвердили думку групи, яка проводила моніторинг про існування тенденції ставлення до людей з інвалідністю, як до «соціальної проблеми». Мова йде про ставлення, що базується на підході, де головне – це подбати про певну соціальну допомогу (соціальний захист) для людей з інвалідністю для того щоб вирішити більшість їх проблем.

При цьому, на жаль, державі бракує підходу, що ґрунтується на проблемах пов'язаних з дотриманням прав людини та основних свобод.

На запитання: «Чи можете ви погодитись з думкою, що в Україні до людей з інвалідністю ставляться, як до «соціальної проблеми», яку можна вирішити забезпечивши вказану категорію громадян соціальним захистом», - 67% респондентів обрали варіант відповіді: «можу погодитись, що це саме так» і 33% мають протилежну думку. Корисними для ознайомлення є деякі коментарі учасників опитування щодо цього питання. Ось думки самих людей, які мають інвалідність¹:

- «Вважаю, що основним підґрунтям обрано індивідуальну соціальну допомогу (пенсії, деякі пільги і т.п.), а забезпеченню рівних можливостей приділяється мало уваги (передусім у галузі безперешкодного доступу)»;

- «В Україні до людей з інвалідністю не відносяться ніяк, залишаючи їх один на один з проблемою виживання».

Цікаво, що зовсім з іншого регіону, респондент - студент зазначає: «Погоджуюсь з тим, що до людей з інвалідністю ставляться як до соціальної

¹ Тут і далі коментарі респондентів подаються з мінімальною редакторською обробкою.

проблеми, але не погоджуюсь з тим, що ставлення до інваліда як до соціальної проблеми хтось вирішує або збирається вирішувати, забезпечивши вказану категорію громадян соціальним захистом. На практиці, як правило, обмежуються лише пенсією з інвалідності та разовою адресною допомогою. Справжнього соціального захисту я в цьому не бачу».

Опитування доводить, що у більшості людей, права людини з інвалідністю, що найкраще дотримуються в Україні, асоціюються з пенсіями, пільгами, матеріальною допомогою, безкоштовним проїздом у транспорті і т.п..

А ось такі фундаментальні права і свободи, як наприклад, свобода вираження поглядів, приватність, або не згадуються взагалі у цьому контексті або згадуються дуже рідко.

У той же час, серед основних питань, що стосуються людей з інвалідністю, і які на думку респондентів потребують першочергового вирішення були названі (із запропонованого переліку):

- Працевлаштування та зайнятість;
- Освіта;
- Соціальний захист;
- Реабілітація;
- Доступність архітектурної та транспортної інфраструктури.

Цей факт підкреслює декларативність у багатьох випадках того ж соціального захисту. Також, наведений перелік вказує на першочерговість вирішення таких проблем, як працевлаштування та зайнятість, освіта людей з інвалідністю. Учасники опитувань мали можливість додати ще й свій варіант відповіді на це запитання. Серед актуальних проблем були названі:

- «Доступність інформації для осіб з вадами слуху»;
- «Безбар'єрний доступ до інформації»;
- «Наприклад, це дороги на яких неможливо їздити на інвалідній колясці. Це освітлення в деяких місцях його взагалі не існує».

Інформація щодо найбільш актуальних проблем, що вказані вище, підтверджується й якщо робити аналіз відповідей на запитання: «Назвіть, будь-ласка, перелік – від 1 до 5 прав людини, з дотриманням яких найчастіше виникають проблеми у людей з інвалідністю».

Щодо гарантій дотримання прав людини, то на запитання: «Як Ви вважаєте, в Україні існують гарантії дотримання прав інвалідів?», - переважна більшість учасників опитування (62%) обирають варіант «існують, але частково», 20% вважають, що відсутні взагалі, і лише 11% стверджують, що існують такі гарантії, решта респондентів не відповіли на це запитання. Ось декілька коментарів людей з інвалідністю, які брали участь у опитуванні, які кажуть самі за себе:

- «Нажаль, на мій погляд, інваліди в Україні перебувають поза суспільством, тому важко говорити про якісь свободи»;

- «Право дихати киснем, плутатися під ногами»;

- «Права та свободи інвалідів такі самі як і у інших людей в Україні»;

- «Права та свободи людини, яка має інвалідність існують, але не виконуються на жаль, а це не правильно, що не виконуються»;

- «В суде: при подаче заявлення не береться госпошлина. Всеми остальними «правами» не змогла воспользоваться. На это надо иметь много здоровья: дойти, отсидеть в очереди, собрать справки и т.д. и т.п.)».

Права людей з інвалідністю – є категорією прав людини. Джерелом цих прав є людська гідність і неповторність кожної окремої особи. Тому, питання дотримання прав людей з інвалідністю починається з проблеми рівності в правах, недискримінації.

Рівність та недискримінація (стаття 5 Конвенції ООН про права інвалідів) – перша дослідницька проблема проведеного моніторингу.

Цікаво, що результати відповідей на запитання стосовно проблеми рівності та недискримінації були досить різними зі сторони посадових осіб органів місцевої виконавчої влади і зі сторони експертів, які представляють фахові недержавні організації та ЗМІ. Так, на перше запитання: «Чи однаково рівно захищає закон людину, яка має інвалідність та іншу людину, яка не має інвалідності?», - 64% посадових осіб позитивно відповідають на це запитання. «Так» відповіли 45% посадових осіб і 19% - «скоріше, так». Майже навпаки вважають експерти недержавних організацій та ЗМІ: 44% - «скоріше, ні» і 13% - «ні».

Результати дослідження експертної думки доводять, що існують суттєві перепони для ознайомлення людини, яка має інвалідність з нормами законодавства.

Схожими є результати опитувань людей з інвалідністю та більш широкої аудиторії. Переважна більшість (77%) опитаних вказують на існування дискримінації по відношенню до людей з інвалідністю. При цьому, 34% вважають це беззаперечним і 43% обрали варіант відповіді: «скоріше, існує». Дискримінації не існує – так вважають 17% респондентів і 6% повідомили, що їм важко відповісти на це запитання.

Ось декілька прикладів із тих, що були названі учасниками опитувань:

- «ВНЗ відмовляється прийняти документи, хоча й я маю довідку, що підтверджує мою придатність для навчання у цьому ВНЗ. Настійливо рекомендую «йти до будь-якого іншого, а у нас таким як ви не місце»;

відсовують на кінець черги, «... оскільки інші люди працюють, їм лікарняний потрібен, а ти все одно сидиш вдома, можеш і зачекати». При цьому по 3 місяці я проходжу завідомо неефективне лікування, приймаю знеболювані ліки, в очікуванні, коли усіх працездатних прооперують»;

- «Моя однокласниця інвалід. Вона не може потрапити на лекції в ВНЗ, так як в закладі немає пандусів»;

- «Інвалід не має права обрати санаторій, автомобіль, поліклініку. Це за нього вибирають або управління праці та соціальної політики, або фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві, не враховуючи побажання інваліда»;

- «Нікого не цікавить в яких умовах проживає дитина інвалід, чи є в будинках ліфти, як дитина пересувається, в переходах підземних нема належного спуску, в місті нема навчальних закладів для таких дітей»;

- «Ні магазини, ні лікарні, ні інші установи не мають пандусів і не пристосовані для користування інвалідів. Про міський транспорт і говорити не варто. До того ж суспільство, громадська думка... Підхід до цієї проблеми, громадська думка не правильні. Інваліди, на мою думку, більше страждають через нерозуміння оточуючих».

Це лише декілька прикладів із багатьох названих під час проведення опитувань.

Останній із наведених вказує на ще одну проблему. Тут вона названа, як «нерозуміння оточуючих». Окремі коментарі учасників опитування є ще прямішими: «Дискримінації не існує, бо суспільство їх просто не помічає».

Варто зауважити, що значна більшість - 72% із загальної кількості респондентів - зазначили, що статус «інвалід» впливає навіть на відносини з оточуючими.

Експерти вказують на те, що останнім часом держава більше звертає уваги на проблеми людей з інвалідністю. Передусім ці дії полягають у створенні умов щодо забезпечення безперешкодного доступу громадян з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлового та громадського призначення (забезпечення доступності архітектурної та транспортної інфраструктури). Велику роль у посиленні уваги зі сторони держави, зокрема до проблеми «безбар'єрності», відіграла активність громадських організацій.

Належна просвітницько-виховна робота з боку держави з метою якнайкращої інтеграції в суспільстві людей з інвалідністю – є однією із вимог Конвенції про права інвалідів до держави – учасниці. Стандарти, що пов'язані з цією проблемою містить стаття 8 Конвенції.

Експерти, які брали участь в анкетуванні звертають увагу на те, що держава не вживає недостатньо заходів щодо:

- підвищення освіченості всього суспільства, у тому числі на рівні сім'ї, з питань інвалідності та утвердження поваги до прав і гідності інвалідів,
- ведення боротьби зі стереотипами, упередженнями та поганими звичаями стосовно інвалідів, у тому числі на ґрунті статевої приналежності і віку в усіх сферах життя,
- пропагування потенціалу та внеску інвалідів.

Більшість експертів згадують роль ЗМІ у просвітницько-виховній роботі. При цьому щодо ефективності роботи ЗМІ у цьому напрямку на даний час думки експертів є різними. Звертається увага на те, що цю роботу беруть на себе окремі недержавні організації. Є повідомлення про кращий стан речей із деяких регіонів.

Так, наприклад, за даними посадових осіб органів місцевої влади із Луганській області, які брали участь у дослідженні, у цьому регіоні сесією Обласної ради створена Луганська обласна комунальна структура «Центр соціокультурної адаптації молоді з інвалідністю». Зазначається, що у цьому центрі будуть працювати молоді фахівці, які пересуваються на візках, що само по собі, звертає увагу автор повідомлення, руйнує стереотипи та пропагує потенціал людей з інвалідністю.

Думку експертів підтверджують й дані опитування людей з інвалідністю, їх законних представників та широкої аудиторії учасників дослідження. Так, лише 8% респондентів відмічають, що просвітницька робота щодо якнайкращої інтеграції в суспільстві людей з інвалідністю проводиться постійно, 57% респондентів вважають, що така робота проводиться частково, 17% опитаних вважають, що така робота відсутня взагалі і 18% повідомили, що їм важко відповісти.

Свобода вираження поглядів та думки, а також доступ до інформації (стаття 21 Конвенції) для людини з інвалідністю має, звичайно, той самий зміст, як і для кожної людини. Однак здійснення цього права є можливим лише за умови особливих зусиль з боку держави, оскільки людині з інвалідністю потрібні додаткові умови. При цьому треба враховувати стан здоров'я, особливості захворювань, наявність та рівень функціональних обмежень тощо.

Більшість експертів (56%) вважають, що держава не вживає достатніх заходів щодо надання людям з інвалідністю інформації, призначеної для широкого загалу в доступних форматах та з використанням технологій, що враховують різні форми інвалідності. «Скоріше, ні» - так вважають 19% експертів, які брали участь у дослідженні, по 10% - вважають «швидше, так» і «так», 5% повідомили, що їм важко відповісти.

Результати дослідження експертної думки вказують на те, що жестова мова (використовують люди з вадами слуху), абетка Брайля (використовують люди з вадами зору), інші доступні способи, методи і формати спілкування майже не використовуються в офіційних стосунках. Справою майбутнього залишається забезпечення такого стандарту, як заохочення державою приватних підприємств, що надають послуги широкому загалу, до надання послуг в доступних і прийнятних для людей з інвалідністю формах. Особлива ситуація склалась з використанням мови жестів. Держава її визнає, але практично не заохочує та не підтримує її використання.

Окремим предметом моніторингу є недоторканість приватного життя (стаття 22 Конвенції), повага до особистої та психічної цілісності нарівні з іншими (стаття 17 Конвенції) та повага до помешкання та сім'ї (стаття 23 Конвенції).

Зміст стандартів пов'язаних з дотриманням цих прав будуть досить новим явищем для України. Особливу увагу у цьому питанні варто приділити правозастосовній практиці. Існуючі інструкції, регламенти далеко не завжди відповідають не тільки цим стандартам, але й Конституції України. Під час однієї із фокус-груп ми отримали таку інформацію: «Є перелік реабілітаційних послуг, але в ньому немає різниці між чоловіками та жінками, хоча жінки потребують особливої уваги та певної специфіки в отриманні реабілітаційних послуг. Виходить, що інвалід – це безстатева істота?!»

Під час фокус-групи ми почули, що наша держава так захищає суспільну мораль, що відносить сексуальну взаємодію з особами, які мають явні ознаки інвалідності до аномальних та збочених форм сексуальної взаємодії. Такий висновок дійсно можна зробити ознайомившись з частиною «II. Зображення аномальних та збочених форм сексуальної взаємодії», розділу «Сексологічні критерії порнографії», Критеріїв віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, в тому числі реклами, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень та матеріалів до розгляду порнографічної або еротичної продукції (Затверджено рішенням Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі від 20 лютого 2007 р. № 1): «...II. Зображення аномальних та збочених форм сексуальної взаємодії... 3) Демонстрація сексуальної взаємодії з особами, які мають явні ознаки інвалідності, вад і аномалій, явно страждають на соматичні та/або психічні захворювання...». Отже, навіть захищаючи суспільну мораль, держава повинна бути коректною у формулюваннях.

Звернувшись до експертів із запитанням: «Чи вживає держава належних заходів задля усунення дискримінації відносно людей з інвалідністю у всіх питаннях, що стосуються шлюбу, сім'ї, батьківства, материнства та особистих стосунків», - ми отримали наступні коментарі:

- «...у батьків – інвалідів можуть забрати дитину під опіку бабусі інваліду...»;

- «Були випадки, коли шлюб не хотіли реєструвати. Не дозволяли жінці з інвалідністю народити дитину, мовляв: «Сама інвалід і потребуєш опіки»».

Експерти також відмічають, що практика є такою, що сім'ї інвалідів дуже складно всиновити дитину.

Існуюча практика в таких важливих сферах, як наприклад, система освіти охорони здоров'я, не дає гарантії на те, щоб дитина не розлучалась з батьками через інвалідність самої дитини, або ж одного з батьків. Від практиків ми почули наступні приклади:

- «Мати здала дитину у спеціалізований інтернат, бо була не в змозі доглядати за нею: а) не вистачало грошей на нормальне харчування, б) не могла зносити заносити дитину, мешкаючи на 3-му поверсі будинку в якому відсутні ліфт»;

- «Зазвичай батьки змушені розлучатись з дитиною, оскільки існуюча система освіти передбачає, що діти з окремими видами захворювання і станом здоров'я можуть навчатись тільки в спеціалізованих інтернатах».

Забезпечення права на освіту (стаття 24 Конвенції) людей з інвалідністю – є однією із найболючіших проблем в Україні.

На запитання: «Чи забезпечує держава інклюзивну освіту на всіх рівнях?»

38% експертів, які є посадовими особами органів місцевої влади і які брали участь в опитуванні відмічають, що їм важко відповісти на це запитання. Переважною відповіддю цих експертів є: «Швидше, так», - 31%. Такий самий відсоток (31%) з варіантом відповіді «Швидше, так» і серед експертів, які представляють недержавні організації та ЗМІ. Те, що держава не забезпечує інклюзивну освіту на всіх рівнях вказує 36% експертів недержавних організацій та ЗМІ. Варто зауважити, що досі термін «інклюзивна освіта» не є поширеним.

В одному із звітів регіональних координаторів моніторингу ми прочитали: «...Експерти недержавних організацій та представники ЗМІ на пропозиції взяти участь у анкетуванні, відгукнулись із задоволенням. Хоча декотрі ЗМІ, просили допомогти в трактуванні деяких термінів, такі, як «інклюзивне» навчання».

Скупі коментарі про те, що «...система освіти ще не достатньо адаптована для включення людей з інвалідністю...» вміщують у себе велику кількість проблем, починаючи від архітектурної доступності навчальних закладів, відсутності належних навчальних програм, підготовлених фахівців і т.п. і закінчуючи проблемою готовності суспільства. Доречи, щодо останнього, то у цьому сенсі держава майже не здійснює просвітницької роботи, яка є чи не єдиним способом впливу на вирішення цієї проблеми. Ось декілька окремих ілюстрацій, пов'язаних із проблемою тих, що були отримані під час проведення досліджень:

- «Людина мала проблему зі вступом у ВНЗ. У неї не було оцінки з інформатики, оскільки вона була на домашньому навчанні. Через це вона не змогла вступити до Вінницького політехнічного інституту»;

- «Моя подруга є інвалідом на колясці. Коли вона віддавала свою доньку до дитячого садочку, їй відмовили, пояснюючи це тим, що не бажають мати дитину, в якій мати інвалід»;

- «Неможливість оформлення дитини – інваліда у дитячий садочок, де за нею могли б подивитись, для того, щоб самій вийти на роботу»;

- «У зв'язку з інвалідністю, мені було відмовлено в прийомі документів для вступу до ВНЗ»;

- «ВНЗ відмовився прийняти документи, хоча я маю довідку, що підтверджує мою придатність до навчання у цьому ВНЗ. Настійливо рекомендують «йти до будь-якого іншого ВНЗ», кажуть, що «у нас таким, як ви не місце»»;

- «Дитину не беруть до жодного освітнього закладу»;

- «Дитина – інвалід по слуху і ДЦП. У дитячий садок не беруть. Навчатись жестової мови немає де»;

- «Дитину – інваліда не допускають до жодного закладу (школа, ясел, садочка), де знаходяться здорові діти. Постійно збирання багатьох довідок, комісії у різних соціальних установах...»;

- «... Не маю доступу до гідної та якісної освіти, відчуваю дискримінацію у доступі до візуальної інформації»;

Результати досліджень дозволяють відмітити, що у питаннях права на працю і зайнятість (стаття 27 Конвенції) спостерігається чи не найбільша розбіжність між думкою посадових осіб місцевої влади, представників недержавних організацій, ЗМІ та самих людей з інвалідністю. Така тенденція є досить проблемним явищем. У той час, коли посадові особи не бачать особливих проблем у цих питаннях, люди з інвалідністю наводять приклади, що вказують на значні обмеження у можливості заробляти собі на життя працею, яка є обраною вільно. Втім, є окремі стандарти на проблеми з дотриманням яких вказують більшість учасників моніторингу. Вони є наступними:

- Недостатність зі сторони держави належних заходів спрямованих на найм людей з інвалідністю у державному секторі та стимулювання їх найму у приватному секторі;

- Недостатність зі сторони держави належних заходів спрямованих на надання людям з інвалідністю можливості ефективного доступу до загальних програм технічної та професійної орієнтації, служб працевлаштування, професійного навчання;

- Недостатність зі сторони держави належних заходів спрямованих на забезпечення людям з інвалідністю розумного пристосування до робочого місця.

Під час фокус-групи було вказано на проблему, яка полягає у тому, що влаштуватись на роботу важко ще й за тої причини, що ще кілька років тому в Україні на законодавчому рівні більшість людей з інвалідністю визнавались непрацевдатними, маючи при цьому реальну можливість працювати. Наводився приклад, що 1-а група вважалась непрацевдатною, навіть 2-а поділялась на дві: працевдатні та непрацевдатні. Сьогодні це питання врегульовано на державному рівні, але зламати стереотипи, які залишились у суспільстві поки що не вдається.

Учасники анкетування багато вказували на проблеми пов'язані з неможливістю працевлаштуватись, порушенням трудового законодавства щодо людей з інвалідністю. Наголошувалось на тому, що «...відсутня жодна справжня охорона надомної праці інвалідів (постійні випадки невиплати зарплатні інвалідам приватними роботодавцями (наприклад у випадках роботи диспетчерами на домашніх телефонах. При тому, що роботодавці ставлять часто щось на зразок рабських умов праці (необмежені години робочого дня, відсутність вихідних і т.д.), так ще й зароблену зарплату часто не виплачують. До речі, середня зарплатня за надомну працю в сучасній Україні 60-200 грн. на місяць. Якщо роботодавець не віддав інваліду зарплату, то марно звертатись до міліції, бо ця мінімальна сума не годиться до порушення кримінальної справи)».

А ось ще один приклад від учасників фокус-груп: «... у мене трудовий стаж з 14 років, але досить кваліфікована праця – проблема, оскільки важко дістатися до неї. Мені запропонували роботу. Якщо сидіти за комп'ютером у них – одна ставка, якщо вдома, виконуючи ту саму роботу – набагато менше. Пропонують надомну працю за 300-400 грн.. Пояснили – ви надомний працівник. Вам вистачить. Для людей з інвалідністю ставки йдуть набагато нижчі. Чому? Примхи роботодавців? Дешева робоча сила?».

Зрозуміло, що проблема охорони здоров'я (стаття 25 Конвенції) є надзвичайно важливою для будь-якої людини. З точки зору дотримання прав людей з інвалідністю, не допускається дискримінація за ознакою інвалідності. Держава має обов'язок застосувати усі можливі заходи задля забезпечення доступу людей з інвалідністю до послуг у сфері охорони здоров'я, враховуючи гендерну специфіку, у тому числі до реабілітації за станом здоров'я.

З огляду на думку експертів, найбільш проблемним виявилось питання належного рівня забезпечення людей з інвалідністю специфічними медичними послугами, які необхідні їм через їх інвалідність, включаючи послуги покликані

закінчиться?...» (Із публікації: «А я збираю останні копійки», газета 33-й канал (Вінниця), 23 січня 2008 року)

Система охорони здоров'я безперечно потребує перегляду інструкцій, положень та інших підзаконних актів, якими регламентуються питання надання послуг у сфері охорони здоров'я людям з інвалідністю. Ось ще один приклад наведений під час опитування, що вказує на відсутність справжнього розуміння проблеми: «Дитина-інвалід не ходить. Два рази на рік проходить медогляд, їздимо до поліклініки, стоїмо у великих чергах. Лікарі до дитини не їздять».

Наприкінці опитування ми звертались до респондентів за рекомендаціями. Одне із запитань звучало так: «Як ви вважаєте, в Україні потрібно приймати більше законів про інвалідів чи достатньо існуючих із забезпеченням їх практичної реалізації?»

Відповіді на це запитання розділились майже порівну. Так, 48% вважає, що необхідно лише забезпечити реалізацію вже існуючих законів, 43% - що законів недостатньо і вони не охоплюють усіх сфер життя людини з інвалідністю, повідомили, що важко відповісти 7% респондентів. Цей результат підтверджується й рекомендаціями учасників опитувань, спрямовані на покращення ситуації.

Якими б не були бачення експертів, розуміння проблеми владними структурами та політиками, вони повинні дослухатись до думок тих, хто кожного дня відчуває цю проблему на собі або на свої близьких. Передусім ті, хто представляє державу, повинні розуміти, що головне не пільги, не тимчасова періодична увага під час свят разом з демонстрацією власної благодійності у ЗМІ.

Головне те, що нас об'єднує – загальнолюдські цінності. Права людини є тими самими цінностями і є тим, що їх захищає. Серед нас є люди, які потребують трошки більшої уваги, зокрема в силу стану здоров'я чи через функціональні обмеження. У цивілізованому суспільстві повинно бути розуміння того, що настав час переходити від соціального захисту до забезпечення прав, що світ існує для всіх, незалежно від стану здоров'я чи фізичних обмежень, що є ті хто потребує підтримки «щоб люди розуміли проблеми інвалідів, адже ми всі ЛЮДИ!» (репліка учасника опитувань, що проводились під час моніторингу).

3. Практичні засади відповідності законодавства України стандартам Конвенції ООН про права інвалідів щодо системи захисту та забезпечення прав людей з інвалідністю (за результатами аналізу права)

Основна проблематика:

1. Законодавство України поняття «інвалідність» відносить більше до соціальної проблеми, а не акцентує увагу на питаннях дотримання прав цієї категорії людей. Основний спеціальний Закон в цій сфері – “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, орієнтується на «соціальний захист» людей з інвалідністю (надання адресної матеріальної допомоги, забезпечення спеціальними технічними засобами та ін.). При цьому, відсутні механізми соціалізації людини з інвалідністю в суспільство, сім'ю. Так, зокрема, у Концепції соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. N 619-р) зазначено, що «Удосконалення системи соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю є актуальним завданням у сфері соціального захисту...»

2. Визначений Конвенцією ООН про права інвалідів (далі Конвенція) відповідний понятійний апарат в законодавстві України використовується неповністю.

Зокрема, поняття «дискримінації» відсутнє.

Хоча відповідно до ст.1 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” – “дискримінація інвалідів забороняється і переслідується за Законом”. Саме ж поняття “дискримінація” щодо інвалідів не визначене жодним законодавчим актом в Україні. Основний Закон України – Конституція, також не дає відповідного визначення. - Стаття 2 Конвенції.

3. Принципи законодавства України в сфері захисту та реалізації прав людей з інвалідністю не систематизовані та не містяться в усіх нормативних актах. Так, Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, який є базовим в сфері забезпечення прав і гарантій людей з інвалідністю не містить таких принципів взагалі. Таким чином, основні керівні начала та ідеї, що повинні бути закладені в систему гарантій для людей з інвалідністю, не визначені в єдиній нормі. – Стаття 3 Конвенції.

4. Законодавство України в більшості правових відносин між людьми з інвалідністю та уповноваженими органами влади використовує такі правові дефініції, як “забезпечується”, “здійснюється”, “надається”, що для останніх не несе негативних юридичних наслідків. Крім зазначеного, поняття “обов'язок держави” щодо людей з інвалідністю відсутнє. - Стаття 4 Конвенції.

5. Конституція України не містить гарантій щодо відсутності обмежень прав і свобод людини за ознаками інвалідності або фізичних чи психічних вад, у статті

24 Основного Закону застосовується поняття «інші ознаки». – п. 2 Статті 5 Конвенції.

6. Два основні Закони, а саме: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та «Про реабілітацію інвалідів» не містять окремих норм, які стосуються жінок з інвалідністю. - Стаття 6 Конвенції.

7. Норми законодавства України щодо захисту прав дітей-інвалідів відповідають основним положенням Конвенції. В той же час, в більшості положеннях говориться не про обов'язки держави, а про “сприяння” або про “створення відповідних умов” для таких дітей. - Стаття 7 Конвенції.

8. Норми щодо обов'язкового проведення державою відповідної просвітницької та виховної функції в суспільстві по відношенню до людей з інвалідністю – відсутні.

Такі Закони України, як: «Про телебачення та радіомовлення», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» не містять норм, які б передбачали наявність обов'язкових просвітницьких програм щодо життя інвалідів, забезпечення їх прав та свобод, інших переваг використання засобів масової інформації. Єдина норма стосується забезпечення сурдоперекладу інвалідам по слуху, яка також в повній мірі не виконується. - Стаття 8 Конвенції.

9. Законодавство України не передбачає відповідні механізми та процедури застосування юридичної відповідальності за відсутність здійснення належних заходів щодо забезпечення інвалідам доступу на рівні з іншими до фізичного оточення, транспорту, інформації та спілкування, включаючи інформаційно-комунікаційні технології і системи, а також до інших об'єктів та послуг, відкритих для населення. – п. 1 Статті 9 Конвенції.

10. Ч. 3 ст. 6 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” передбачає, що службові особи та інші громадяни, винні у порушенні прав інвалідів, визначених цим Законом, несуть встановлену законодавством матеріальну, дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну відповідальність. Прикладів такої встановленої відповідальності за порушення прав саме людей з інвалідністю у Кримінальному Кодексі та в Кодексі України про адміністративні правопорушення не має.

Законодавство України також не передбачає ні індивідуальної, ні колективної відповідальності органів влади за порушення прав людей з інвалідністю, зокрема в разі порушення зобов'язань щодо створення відповідної інфраструктури (щодо участі людей з інвалідністю в культурному житті, проведенні відпочинку, зайняття спортом).

12. Будь-які норми та положення щодо ситуацій ризику (збройні конфлікти, стихійні лиха) та надзвичайних гуманітарних ситуацій, а також захисту в них окремо людей з інвалідністю на законодавчому рівні відсутні. - Стаття 11 Конвенції.

13. Законодавством України не забезпечені механізми ефективного доступу людей з інвалідністю до правосуддя, зокрема:

1) люди з інвалідністю не звільняються від сплати державного мита за розгляд справ в суді (ст. 4 Декрету КМУ “Про державне мито”);

2) за рахунок державних коштів може бути оплачена робота адвокатів у кримінальних справах, але за постановою відповідного органу дізнання, слідства чи суду (постанова КМУ від 14.05.1999 р. № 821 “Про затвердження Порядку оплати праці адвокатів з надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави”);

3) Ч. 5 ст. 36-1 ЗУ “Про прокуратуру” встановлює, що “прокурор самостійно визначає підстави для представництва у судах, форму його здійснення і може здійснювати представництво в будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом”.

Вказана норма не зобов'язує прокуратуру представляти інтереси інвалідів в судах, а лише дає право це робити, самостійно визначаючи підстави такого представництва. - Стаття 13 Конвенції.

14. В законодавстві України відсутні поняття та не визначені принципи захисту особистої цілісності (фізичної та психічної) в розумінні Конвенції про права людей з інвалідністю. - Стаття 17 Конвенції.

15. На законодавчому рівні закріплені норми щодо механізмів залучення людей з інвалідністю в суспільство та участь в діяльності громади. В той же час, послуги і об'єкти спільного користування, призначені для населення в цілому, не є однаково доступними для людей з інвалідністю та не відповідають всім їхнім потребам. - Стаття 19 Конвенції.

16. Поняття “індивідуальної мобільності”, яка визначає максимальний ступінь самостійності людей з інвалідністю в законодавстві України відсутнє. - Стаття 19 Конвенції.

17. В законодавстві України відсутні дієві норми, які б забезпечили ефективність доступу людей з інвалідністю до інформації:

1) не достатньо державної підтримки засобів масової інформації, видавництв, підприємств та організацій, які випускають спеціальну літературу, звукову та відеопродукцію для людей з інвалідністю;

2) при розробці, виробництві і встановленні засобів зв'язку та інформації не завжди враховуються можливості їх використання людьми з інвалідністю;

3) частково забезпечено надання людям з інвалідністю по слуху послуг із сурдоперекладу та сурдотехніки.

Закон України “Про телебачення та радіомовлення” не містить чітких норм щодо відповідальності національних телеканалів за відсутність сурдоперекладу. Вказане відбувається за рахунок застосування адміністративних методів через

діяльність Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. - Стаття 21 Конвенції.

18. Відсутнє законодавче закріплення запровадження для інвалідів просвітницьких програм в питаннях репродуктивної поведінки та планування сім'ї. - п. 1 Статті 23 Конвенції.

19. Законодавством України закріплена негативна практика існування в середніх школах переважно інтернатної системи, що призводить до ізоляції дітей від родини. При цьому, не розроблені механізми розвитку та фінансування системи інклюзивної освіти, не забезпечені індивідуальні потреби дітей з інвалідністю.

Незважаючи на наявність норм, які передбачають створення спеціальних програм в галузі дошкільної освіти для дітей з інвалідністю, законодавство не закріплює гарантії їх реалізації через наявність підготовлених кадрів та мережі дошкільних установ. - П. 2 Статті 24 Конвенції.

20. Відсутні на законодавчому рівні механізми контролю за дотриманням вищими навчальними закладами вимог доступності до відповідної інфраструктури людей з інвалідністю, що бажають навчатись. Інші перешкоди:

- 1) існуючий список медичних протипоказань затверджений Міністерством охорони здоров'я України;
- 2) відсутність механізмів доступу до проведення незалежного тестування;
- 3) відсутність квотування та обов'язкового виділення місць у вищих навчальних закладах для людей з інвалідністю.

Відсутні освітні державні стандарти вищої освіти та програми для дітей з розумовою відсталістю. Як наслідок - кількість студентів з числа інвалідів становить не більше 0,4 відсотка загальної кількості осіб, що навчаються у вищих навчальних закладах. - п. 5 Статті 24 Конвенції.

21. Законодавство не визначає механізми гарантування та забезпечення фінансування щодо створення відповідної інфраструктури з охорони здоров'я інвалідів. Статті щодо охорони здоров'я інвалідів є не захищеними, а наявність Бюджетного кодексу України не дає можливість профінансувати створення ефективної системи закладів, які повинні надавати необхідну допомогу.

Відсутні нормативно-правові акти, які б визначали нормативи обладнання лікарень спеціальними засобами, палатами (відокремленими індивідуально), пристосованими для знаходження людей з інвалідністю різних нозологій.

В окремих галузях законодавство не передбачає принципів ранньої діагностики стану особи, що призводить до інвалідності (зокрема, в сфері психіатрії відсутня діагностика та огляди осіб дошкільного та шкільного віку). - Стаття 25 Конвенції.

22. Законодавство України, зокрема, Державна програма розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями,

психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. N 716) передбачила розвиток початкової та подальшої освіти спеціалістів та персоналу, які працюють у сфері абілітаційних та реабілітаційних послуг, а також затвердження державних соціальних нормативів у сфері реабілітації інвалідів і дітей-інвалідів. В той же час, відповідні нормативи сьогодні відсутні, як відсутні і механізми та програми проходження навчання відповідними спеціалістами. - П. 2 Статті 26 Конвенції.

23. В сфері праці та зайнятості людей з інвалідністю:

1) на законодавчому рівні не визначені механізми контролю за забезпеченням атестації робочих місць інвалідів (не встановлено відповідальної особи, відсутні механізми фінансування);

2) відсутні ефективні механізми створення робочих місць в межах 4% від загальної кількості працюючих на підприємствах, що на даний час забезпечується лише за рахунок застосування судами штрафних санкцій. - Стаття 27 Конвенції.

24. Прожитковий мінімум згідно із законодавством України для непрацездатного (люди з інвалідністю потребують спеціального харчування, одягу, житла) менший ніж для працездатного, хоча в непрацездатних осіб потреби часто вищі. Так, відповідно до статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...» для працездатних осіб він становить: з 1 квітня - 647 гривень, а для осіб, які втратили працездатність - 481 гривню.

25. Законодавством передбачений, але не забезпечений доступ інвалідів до отримання державного безкоштовного житла. Так, зокрема Концепція Державної комплексної програми "Житло - інвалідам" затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 р. N 994-р, передбачила на кінець 2010 року забезпечити житлом близько 75 відсотків інвалідів усіх категорій, які перебували на квартирному обліку станом на 1 січня 2004 р. Починаючи з 2005 року фінансове забезпечення Програми мінімізоване або відсутнє взагалі, тобто вона носить суто декларативний характер. Крім того, Програми будівництва соціального житла для людей з інвалідністю в регіонах України не діють взагалі.

Крім того, не встановлені гарантії щодо отримання різних видів державного кредитування та іпотечного кредитування людьми з інвалідністю. Основний критерій недоступності – фінансові можливості. - п. 2 Статті 28 Конвенції.

26. Не існує єдиної системи або програми збору та узагальнення статистичних даних щодо кількості людей з інвалідністю, їх потреб, що унеможливує ефективність застосування соціальних та інших програм. - Стаття 31 Конвенції.

4. Рекомендації щодо приведення законодавства України у відповідність до стандартів Конвенції ООН про права інвалідів

1. Найбільш оптимальним є включення до спеціального Закону визначення поняття “інвалідність”, закріпленого в Конвенції про права інвалідів.

2. В разі ратифікації Конвенції виникне необхідність доопрацювання чинного законодавства, оскільки Конвенція стане його частиною, а Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” буде входити до системи законодавства, що захищає права інвалідів, то виникає необхідність закріплення практичних механізмів реалізації основних “стандартів” в сфері захисту прав інвалідів.

3. Необхідні зміни на рівні конституційного законодавства України, адже терміни «рівність» (існує в конституційному законодавстві) і «недискримінація» по відношенню до інвалідів не є ідентичними і суттєво відрізняються за змістом.

4. Виникає нагальна необхідність у прийнятті Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне медичне страхування».

5. Доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України нормами, які б передбачали накладення штрафних санкцій за постановами та вироками місцевих судів:

- щодо керівництва підприємств, установ та організацій, представників органів влади (місцевих муніципалітетів), що не забезпечують реалізацію закріплених в законодавстві норм щодо соціального, правового та іншого захисту інвалідів (наприклад, в питаннях створення доступу до необхідної інфраструктури, медіа-ресурсів та ін.)

- щодо осіб, які розголошують інформацію про пацієнтів-інвалідів (по факту такого розголошення).

6. Встановити допустимі стандарти щодо навчання осіб, які мають фізичні вади або психічні розлади, що будуть гарантувати їх рівень розвитку для участі в суспільних процесах:

- визначити обов’язкову квоту прийняття інвалідів до вищих навчальних закладів, закріпивши відповідні норми у Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”;

- розробити державні стандарти освіти для дітей з розумовою відсталістю, визначивши основні критерії та категорії психічних розладів, а також адаптувати навчальні програми до них;

- передбачити створення при вищих навчальних закладах відповідної бази для навчання інвалідів з психічними розладами, вадами слуху та зору (матеріальна база, навчальна література, кадрово-педагогічне забезпечення).

7. Винести на загальне обговорення питання щодо скасування, як протипоказання для обслуговування у територіальних соціальних центрах – інвалідів, які мають психічні розлади.

8. Визначити межу відповідальності місцевих органів влади за невиконання або неналежне виконання законодавства України у сфері соціального захисту інвалідів.

9. Прийняти норми, згідно з якими законодавством України про Державний бюджет на поточний рік не можуть бути обмежені чи скасовані пільги інвалідів.

10. Розробити заходи Міністерства охорони здоров'я України, в яких передбачити механізми стимулювання, у тому числі і фінансового характеру, щодо психосоціального та реабілітаційного підходів лікування психічно хворих осіб.

11. Розробити та затвердити цільову Державну програму щодо надання психіатричної допомоги, передбачивши:

- первинні профогляди спеціалістами у середніх загальноосвітніх школах;
- кадрове забезпечення дитячими психіатрами центральних районних лікарень;
- виділення фінансування на безкоштовне придбання ліків для осіб з психічними захворюваннями в обсягах, передбачених для всіх перебуваючих на обліку інвалідів.

12. Забезпечити контроль за відшкодуванням за рахунок коштів місцевого бюджету проведення обов'язкової атестації робочих місць інвалідів на підприємствах, установах, організаціях в межах встановленої законодавством квоти.

5. Основні національні нормативно-правові документи, що були предметом аналізу права

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Указ Президента України «Про заходи щодо створення сприятливих умов для забезпечення соціальної, медичної та трудової реабілітації інвалідів» від 27 грудня 2005 року N 1845/2005.
3. Указ Президента України « Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» від 18 грудня 2007 року № 1228/ 2007
4. Указ Президента України « ПРО заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей» від 5 травня 2008 року №411/2008
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 24. - Ст. 128.
6. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - N 40-41, 42.- Ст.492.
7. Сімейний кодекс України.
8. Житловий кодекс України.
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року.
10. Закон України «Про психіатричну допомогу», ВВР, 22.02.2000, № 19 (Із змінами, внесеними згідно із Законом N 1364-IV (1364-15) від 09.12.2003, ВВР, 2004, N 15). Цей закон визначає правові та організаційні засади забезпечення громадян психіатричною допомогою виходячи із пріоритету прав і свобод людини і громадянина, встановлює обов'язки органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з організації надання психіатричної допомоги та правового і соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади, регламентує права та обов'язки фахівців, інших працівників, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги.
11. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18 травня 2004 року. Цей Закон визначає правові засади надання державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, а також надання державної соціальної допомоги на догляд.
12. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року. Цей Закон визначає основи соціальної захищеності інвалідів в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними здібностями і інтересами.
13. Закон України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року. Цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

14. Закон України «Про реабілітацію інвалідів України» від 6 жовтня 2005 року.
15. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року.
16. Закон України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам" від 16 листопада 2000 року.
17. Закон України «Про відпустки».
18. Закон України «Про оплату праці».
19. Закон України «Про охорону праці».
20. Закон України «Про телебачення та радіомовлення».
21. Закон України «Про загальну середню освіту».
22. Закон України «Про освіту».
23. Закон України «Про вищу освіту»
24. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».
25. Закон України «Про прокуратуру».
26. Закон України «Про інформацію».
27. Закон України „Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні”.
28. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 р. N 765 «Про затвердження Порядку державної акредитації закладу охорони здоров'я».
29. Постанова Верховної Ради України "Про заходи щодо поліпшення соціального захисту інвалідів" від 03 грудня 1998 року.
30. Постанова Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів" від 12 жовтня 2000 року.
31. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 1992 р. N 83 «Про затвердження Положення про медико-соціальну експертизу і Положення про індивідуальну програму реабілітації та адаптації інваліда».
32. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 р. N 837 «Про створення при Кабінеті Міністрів України Ради у справах інвалідів».
33. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. N 757 «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда».
34. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. N 716 «Про затвердження Державної програми розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року».
35. Постанова Кабінету Міністрів України № 1652 від 29.11.2006р. «Про затвердження Порядку забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації ці формування відповідного державного замовлення, переліку таких засобів».
36. Постанова Кабінету Міністрів України № 1686 від 08.12.2006р. «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів».
37. Постанова Кабінету Міністрів України № 80 від 31.01.2007р. «Про затвердження порядку надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг».

38. Постанова Кабінету Міністрів України № 716 від 12.05.2007р. «Про затвердження Державної програми розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю»
39. Постанова Кабінету Міністрів України № 757 від 23.05.2007 р. «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда».
40. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.1999 р. № 821 «Про затвердження Порядку оплати праці адвокатів з надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави».
41. Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито».
42. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної комплексної програми "Житло - інвалідам" від 31 грудня 2004 р. N 994-р.
43. Розпорядження Президента України "Про додаткові заходи щодо поліпшення соціального захисту та медичного обслуговування інвалідів" від 05 листопада 2000 року.
44. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 р. N 994-р «Про схвалення Концепції Державної комплексної програми "Житло - інвалідам"».
45. Концепція соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю, затверджена розпорядженням КМУ України № 619-Р від 25 серпня 2004 р.
46. Концепція соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. N 619-р.
47. Концепція Державної комплексної програми "Житло - інвалідам" затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 р. N 994-р.
48. Порядок надання щомісячної грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2000 р. N 1192.
49. Наказ МОЗ N 397 від 08.10.2001 (zareєстровано Міністерством юстиції 1 березня 2002 р. за N 215/6503). Затверджений Порядок застосування примусових заходів медичного характеру в психіатричних закладах до осіб, які хворі на психічні розлади і вчинили суспільно небезпечні діяння.
50. Наказ Міністерства праці і соціальної політики України «Про затвердження Типового положення про центр професійної реабілітації інвалідів» від 09.10.2006 р. № 372.
51. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 13.02.2007 N 48 «Про затвердження Типового положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів»
52. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 23.07.2007 N 392 «Про затвердження типових положень про реабілітаційну установу змішаного типу для інвалідів і дітей-інвалідів з розумовою відсталістю і про установу постійного та тимчасового перебування інвалідів з розумовою відсталістю».

53. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 23.07.2007 № 392 «Типове положення про установу постійного та тимчасового перебування інвалідів з розумовою відсталістю».

54. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 372 від 09.10.2006р. «Про затвердження Типового положення про центр професійної реабілітації інвалідів».

55. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 387 від 19.10.2006р. «Про затвердження типових штатів працівників центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів та центру професійної реабілітації інвалідів системи органів праці та соціального захисту населення».

56. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 48 від 13.02.2007р. «Про затвердження Типового положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів»

6. Міжнародні стандарти
згідно Конвенції про права інвалідів та законодавство України
(порівняльний аналіз стосовно деяких стандартів)

I. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 3.

Принципами цієї Конвенції є:

- a) повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу робити свій власний вибір, і незалежності;
- b) недискримінація;
- c) повне і ефективне залучення і включення у суспільство;
- d) повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства;
- e) рівність можливостей;
- f) доступність;
- g) рівність чоловіків і жінок;
- h) повага до здібностей, що розвиваються у дітей-інвалідів та повага до права дітей-інвалідів на збереження своєї індивідуальності.

Національне законодавство:

Коментарі:

Принципи законодавства України в сфері захисту та реалізації прав інвалідів відсутні і не систематизовані. Вони потребують окремого визначення у спеціальному законі.

II. ЗАГАЛЬНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 4.

Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити і заохочувати повну реалізацію всіх прав людини і основоположних свобод всіма інвалідами без будь-якої дискримінації на підставі інвалідності. З цією метою держави-учасниці зобов'язуються:

Національне законодавство:

Стаття 1 Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”:

Інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України та іншими законодавчими актами.

Коментарі:

Українське законодавство в більшості використовує такі правові дефініції, як “забезпечується”, “здійснюється”, “надається”. Поняття “обов’язок держави” щодо інвалідів відсутнє. Наприклад, в Законі України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” “обов’язок” зустрічається лише в ст. 26 (де “органи державної влади, підприємства (об’єднання), установи і організації (незалежно від форм власності і господарювання) зобов’язані створювати умови для безперешкодного доступу інвалідів до жилих, громадських і виробничих будинків, споруд, громадського транспорту, для вільного пересування в населених пунктах.

III. РІВНІСТЬ ТА ВІДСУТНІСТЬ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 5.

Держави-учасниці визнають, що всі особи рівні перед законом і за законом та мають право на рівний захист закону та рівне користування ним без будь-якої дискримінації.

Національне законодавство:

Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Коментарі:

Конституція України не містить гарантій щодо відсутності обмежень прав і свобод людини за ознакою інвалідності або фізичних чи психічних вад, застосовується поняття «інші ознаки».

В той же час, ст. 1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачає, що “інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод” (лише).

IV. ЖІНКИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 6.

Держави-учасниці визнають, що жінки та дівчата з інвалідністю зазнають численних випадків дискримінацій та у зв’язку з цим вживають заходів для забезпечення повної і рівної реалізації ними всіх прав людини та фундаментальних свобод.

Національне законодавство:

Коментарі:

2 Основні Закони, а саме: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та «Про реабілітацію інвалідів» не містять окремих норм, присвячених жінкам з інвалідністю.

V. ДІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 7.

Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення повної реалізації дітьми-інвалідами всіх прав людини та основоположних свобод на рівні із іншими дітьми.

Національне законодавство:

1. Закон України „Про охорону дитинства”:

Стаття 26. Захист прав дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку.

Дискримінація дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку забороняється.

Держава сприяє створенню дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку необхідних умов, рівних з іншими громадянами можливостей для повноцінного життя та розвитку з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів, гарантує надання їм відповідної матеріальної допомоги, встановлення одному з батьків дитини-інваліда чи особі, яка його замінює, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за його згодою, скороченого робочого дня, надання додаткової оплачуваної відпустки на строк до 5 днів, відпустки без збереження заробітної плати та інших пільг, передбачених законодавством України.

Дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку надається безоплатна спеціалізована медична, дефектологічна і психологічна допомога та здійснюється безоплатне протезування у відповідних державних і комунальних закладах охорони здоров'я, надається можливість отримати базову, професійно-технічну та вищу освіту, в тому числі в домашніх умовах. Таким дітям гарантується безоплатне забезпечення засобами індивідуальної корекції.

З метою створення умов для безперешкодного доступу дітей-інвалідів та дітей з вадами фізичного розвитку до об'єктів соціальної інфраструктури планування та забудова населених пунктів, формування жилих районів, розробка проектних рішень, будівництво та реконструкція будинків, споруд та їх комплексів, об'єктів та засобів громадського транспорту повинні здійснюватися з дотриманням вимог Закону України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні.

Діти-інваліди мають право на безоплатне матеріальне, соціально-побутове і медичне забезпечення, а також забезпечення медикаментами, технічними й іншими засобами індивідуальної корекції відповідно до законодавства.

Діти-інваліди, які мають порушення опорно-рухового апарату, за наявності відповідного висновку медико-соціальної експертизи, що підтверджує їх право на забезпечення автомобілем (у разі необхідності з ручним керуванням), і яким виповнилося 5 років, забезпечуються автотранспортними засобами на пільгових умовах.

Право на управління таким автотранспортним засобом, за наявності відповідного документа на право управління автомобілем, набуває один із повнолітніх членів сім'ї (або найближчих родичів) інваліда.

Діти-інваліди, які позбавлені батьківського піклування і проживають у державних або комунальних дитячих закладах, після досягнення повноліття забезпечуються житлом в порядку, встановленому статтею 33 Закону України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні".

2. Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні”:

Стаття 34. Рання реабілітація дітей-інвалідів.

Рання реабілітація дітей-інвалідів раннього віку (до 7 років) спрямовується на зменшення або подолання фізичних, психічних розладів та інтелектуальних вад, набуття побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, поступову повну або часткову інтеграцію в суспільство.

Рання реабілітація забезпечує комплексний підхід до дитини-інваліда, який полягає в поєднанні різних видів та форм реабілітації, передбачає залучення до реабілітаційного процесу батьків або осіб, які їх замінюють, включає соціальну, психологічну, освітню, консультативну допомогу сім'ям, в яких виховуються діти-інваліди, за місцем їх проживання (вдома).

Рання реабілітація дітей-інвалідів здійснюється відповідно до їх індивідуальних програм реабілітації і супроводжується медичним і психологічним спостереженням за ними.

3. Державні гарантії інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам встановлені Законом України “Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам” (далі – Закон), прийнятим 16 листопада 2000 року.

Відповідно до ст. 1 Закону право на державну соціальну допомогу мають інваліди з дитинства і діти-інваліди віком до 16 років.

Причина, група інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством України, з одночасним роз'ясненням інвалідам з дитинства їх права на державну соціальну допомогу.

Перелік медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 16 років, визначається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Інвалідам з дитинства, які мають одночасно право на державну соціальну допомогу і пенсію, призначається державна соціальна допомога або пенсія за їх вибором. Державна соціальна допомога або пенсія інвалідам з дитинства, яких визнано недієздатними, а також на дітей-інвалідів призначається за вибором їх батьків, усиновителів, опікуна або піклувальника.

Розміри державної соціальної допомоги визначені в ст. 2 Закону, яка передбачає, що державна соціальна допомога призначається у таких розмірах:

- інвалідам з дитинства I групи — 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- інвалідам з дитинства II групи — 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- інвалідам з дитинства III групи — 50 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- на дітей-інвалідів віком до 16 років — 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Прожитковий мінімум визначається відповідно до Закону України “Про прожитковий мінімум” та щорічно затверджується Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України і періодично переглядається відповідно до зростання індексу споживчих цін разом з уточненням показників Державного бюджету України.

Розміри державної соціальної допомоги підвищуються у зв'язку із збільшенням прожиткового мінімуму.

Як окрема соціальна гарантія - інвалідам з дитинства I групи встановлюється надбавка на догляд за ними в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Надбавка на догляд призначається самотній матері (самотньому батьку) незалежно від факту роботи і середньомісячного сукупного доходу сім'ї, в якій виховується дитина-інвалід, і встановлюється у розмірі: на дитину-інваліда віком до 6 років — 30 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, на дитину-інваліда віком від 6 до 16 років — 50 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років.

Надбавка на догляд, що призначається в інших випадках, встановлюється у розмірі: на дитину-інваліда віком до 6 років — 30 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, на дитину-інваліда віком від 6 до 16 років — 50 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років — та за умови, що середньомісячний сукупний дохід сім'ї, в якій виховується дитина-інвалід, за попередні шість місяців не перевищує прожиткового мінімуму для сім'ї.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 16 років призначається одному з батьків, усиновителів, опікуну, піклувальнику, які не працюють і фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом.

Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства призначається на весь час інвалідності, встановленої органами медико-соціальної експертизи.

Коментарі:

Норми законодавства України відповідають основним положенням Конвенції. В той же час, в більшості положеннях говориться не про обов'язки держави, а про "сприяння" або про "створення відповідних умов" для інвалідів.

Основні проблемні питання в забезпеченні прав дітей-інвалідів стосуються:

1) організації їх навчально-виховного процесу (освіти).

1. Окремо проблема стоїть для дітей із психічними вадами. Починаючи з того, що їх не приймають до дошкільних закладів, а у спеціалізованих – відсутні спеціалісти, що можуть працювати з ними (яскравий приклад – визнання МОЗ патології у вигляді «аутизму», в той же час – відсутність затверджених програм роботи з такими дітьми та проходження спеціалізованої підготовки педагогів та психіатрів).

2. Практично доступність до вищих навчальних закладів обмежена у зв'язку з відсутністю спеціалізованих закладів для таких дітей та обмеженістю квоти місць у ВУЗах;

2) відсутність існування захищених статей бюджетів всіх рівнів щодо забезпечення фінансування медикаментозного лікування (приклад, відсутність в обласних дитячих психіатричних диспансерах коштів для всіх інвалідів при наявності права на отримання безкоштовного рецепту на ліки).

VI. ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИХОВНА РОБОТА

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 8

1. Держави-учасниці зобов'язуються ухвалити негайні, дієві та належні заходи для того, щоб:

а) підвищити обізнаність усього суспільства, включаючи на рівні сім'ї у питаннях, що стосуються людей з інвалідністю та зміцнити повагу до прав і гідності інвалідів;

б) боротися із стереотипами, забобонами та шкідливими звичаями відносно людей з інвалідністю, включаючи ті, що ґрунтуються на статі і вікових ознаках, у всіх сферах життя;

с) сприяти обізнаності у потенціалі і внеску, який роблять люди з інвалідністю.

Національне законодавство:

Коментарі:

1. Норми щодо проведення державою в особі уповноважених органів відповідної просвітницької та виховної функції в суспільстві щодо відношення до інвалідів – відсутні.

Виховна робота стосується лише самих інвалідів і передбачає різні види реабілітації осіб з фізичними та психічними вадами здоров'я (ст.ст. 17, 34, 36 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Необхідні функції перебрали на себе громадські організації відповідно до власних статутів.

2. Такі Закони України, як: «Про телебачення та радіомовлення», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» не містять норм, які б передбачали наявність обов'язкових просвітницьких програм щодо життя інвалідів, забезпечення їх прав та свобод, інших переваг використання засобів масової інформації. Єдина норма стосується забезпечення сурдоперекладу інвалідам по слуху.

VII. ДОСТУПНІСТЬ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 9

Для того, щоб надати людям з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя та повною мірою брати участь у всіх аспектах життя, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення інвалідам доступу на рівні з іншими до фізичного оточення, транспорту, інформації та спілкування, включаючи інформаційно-комунікаційні технології і системи, а також до інших об'єктів та послуг, відкритих для населення або, що надаються населенню, як в міських, так і в сільських районах. Ці заходи, що включають виявлення та усунення перешкод та бар'єрів, які заважають доступності....

Національне законодавство:

Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів України”:

Стаття 26. Органи державної влади, підприємства (об'єднання), установи і організації (незалежно від форм власності і господарювання) зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу інвалідів до жилих, громадських і виробничих будинків, споруд, громадського транспорту, для вільного пересування в населених пунктах.

Стаття 27. Планівка і забудова населених пунктів, формування жилих районів, розробка проектних рішень, будівництво і реконструкція будинків, споруд та їх комплексів без пристосування для використання інвалідами не допускається. У тих випадках, коли з об'єктивних причин неможливо пристосувати для інвалідів діючі об'єкти, за рішенням органів місцевого самоврядування за участю відповідних підприємств (об'єднань), установ і організацій створюються інші сприятливі умови життєдіяльності інвалідів, зокрема, будівництво спеціальних об'єктів.

Фінансування зазначених заходів здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету, а також підприємств (об'єднань), установ і організацій, які не мають можливості пристосувати свої об'єкти для інвалідів.

Стаття 28. Підприємства та організації, що здійснюють транспортне обслуговування населення, зобов'язані забезпечити спеціальне обладнання транспортних засобів, вокзалів, аеропортів та інших об'єктів, яке б дало змогу інвалідам безперешкодно користуватися їх послугами.

У тих випадках, коли діючі транспортні засоби не можуть бути пристосовані для використання інвалідами, органи місцевого самоврядування створюють інші можливості для їх пересування.

При проектуванні і створенні нових засобів пересування, реконструкції і будівництві аеропортів, залізничних вокзалів і автовокзалів, морських і річкових портів обов'язково передбачається можливість їх використання інвалідами.

Стаття 30. Жилі приміщення, займані інвалідами або сім'ями, у складі яких вони є, під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають інваліди, мають бути обладнані спеціальними засобами і пристосуваннями відповідно до індивідуальної програми реабілітації, а також телефонним зв'язком.

Обладнання зазначених жилих приміщень здійснюється органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями, у віданні яких знаходиться житловий фонд.

Обладнання індивідуальних жилих будинків, в яких проживають інваліди, здійснюється підприємствами, установами і організаціями, з вини яких настала інвалідність, а в інших випадках - відповідними органами місцевого самоврядування.

У разі невідповідності житла інваліда вимогам, визначеним висновком медико-соціальної експертизи, і неможливості його пристосування до потреб інваліда може провадитись заміна жилої площі.

Органи місцевого самоврядування забезпечують виділення земельних ділянок інвалідам із захворюваннями опорно-рухового апарату під будівництво гаражів для автомобілів з ручним керуванням поблизу місця їх проживання.”

Коментарі:

1. Законодавство України покладає обов'язок щодо забезпечення доступності інвалідів то різної інфраструктури на відповідні органи влади, підприємства, організації, які:

- “зобов'язані створювати”;
- “обов'язково передбачають”;
- “мають обладнати” і т. п.

При цьому, механізми відповідальності за не створення відповідної інфраструктури відсутні, як і механізми забезпечення таких гарантій інвалідам.

Наприклад, при розробці та погодженні проектної документації на будівництво та реконструкцію будинків та споруд різної категорії у АПЗ (архітектурно-планувальному завданні) передбачається врахування потреб

інвалідів (зокрема, створення пандусів та ін.). Кінцевий результат – 90% споруд не мають такої інфраструктури.

2. Ч. 3 ст. 6 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” передбачає, що службові особи та інші громадяни, винні у порушенні прав інвалідів, визначених цим Законом, несуть встановлену законодавством матеріальну, дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну відповідальність. Прикладів такої встановленої відповідальності за порушення прав саме інвалідів не має.

В той же час, закон не передбачає ні індивідуальної ні колективної відповідальності в цій сфері.

VIII. ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 13

Держави-учасниці цієї Конвенції забезпечують людям з інвалідністю на рівні з іншими ефективний доступ до правосуддя, включаючи шляхом передбачення процесуальних та відповідних віку коректив, що полегшують виконання ними своєї ефективної ролі безпосередніх та опосередкованих учасників, включаючи роль свідка, на усіх стадіях, включаючи стадію розслідування та інших стадіях попереднього провадження.

Національне законодавство:

1. Стаття 59 Конституції:

Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

2. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів України”:

Стаття 6. Захист прав, свобод і законних інтересів інвалідів забезпечується в судовому або іншому порядку, встановленому законом. Громадянин має право в судовому порядку оспорювати рішення органів медико-соціальної експертизи про визнання чи невизнання його інвалідом. Службові особи та інші громадяни, винні у порушенні прав інвалідів, визначених цим Законом, несуть встановлену законодавством матеріальну, дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну відповідальність.”

3. Закон України “Про прокуратуру”:

Стаття 36-1. Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом.

Підставою представництва у суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших

поважних причин самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а інтересів держави - наявність порушень або загрози порушень економічних, політичних та інших державних інтересів внаслідок протиправних дій (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб, що вчиняються у відносинах між ними або з державою.

Коментарі:

Законодавством України не забезпечені механізми ефективного доступу інвалідів до правосуддя. Причина для цього, як правило, відсутність спеціальних знань в галузі права (матеріального та процесуального), а також коштів на оплату послуг адвокатів.

Так:

1) інваліди не звільняються від сплати державного мита за розгляд справ в суді (ст. 4 Декрету КМУ “Про державне мито”);

2) за рахунок державних коштів може бути оплачена робота адвокатів у кримінальних справах, але за постановою відповідного органу дізнання, слідства чи суду (постанова КМУ від 14.05.1999 р. № 821 “Про затвердження Порядку оплати праці адвокатів з надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави”);

3) Ч. 5 ст. 36-1 ЗУ “Про прокуратуру” встановлює, що “прокурор самостійно визначає підстави для представництва у судах, форму його здійснення і може здійснювати представництво в будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом”.

Вказана норма не зобов’язує прокуратуру представляти інтереси інвалідів в судах, а лише дає право це робити, самостійно визначаючи підстави такого представництва.

ІХ. СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ І ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 21

Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю могли користуватися правом на свободу вираження поглядів та переконань, включаючи свободу шукати, отримувати і розповсюджувати інформацію та ідеї, що визначені у статті цієї Конвенції.

Національне законодавство:

1. Закон України “Про інформацію”.

Стаття 9: “Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій.

Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні,

права та інтереси юридичних осіб.

Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України”.

2. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів України”:

Стаття 23. Державою визнається дактильно-жестова мова як засіб міжособового спілкування, а також як засіб навчання інвалідів з вадами слуху.

Правовий статус та сфера застосування дактильно-жестової мови визначаються законодавством України.

Інвалідам по слуху забезпечується доступ до засобів масової інформації шляхом титрування та здійснення сурдоперекладу на дактильно-жестову мову глухих інформаційних і тематичних телепрограм, кіно-, відеофільмів у порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України.”

Коментарі:

В законодавстві України відсутні механізми:

1) забезпечення державної підтримки засобів масової інформації, видавництв, підприємств та організацій, які випускають спеціальну літературу, звукову та відеопродукцію для інвалідів;

2) врахування при розробці, виробництві та встановленні засобів зв'язку та інформації можливостей їх використання інвалідами;

3) забезпечення надання інвалідам по слуху послуг із сурдоперекладу та сурдотехніки.

Крім того, Закон України “Про телебачення та радіомовлення” не містить чітких норм щодо відповідальності національних телеканалів за відсутність сурдоперекладу. Вказане відбувається за рахунок застосування адміністративних методів через діяльність Національної ради з питань телебачення і радіомовлення.

X. ОСВІТА

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 24

Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на освіту. Для потреб реалізації цього права без дискримінації та на основі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях та освіту упродовж усього життя,

Національне законодавство:

1. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів України”:

Стаття 21. Держава гарантує інвалідам дошкільне виховання, здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям.

Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для наступної трудової

діяльності. Вибір форм і методів професійної підготовки провадиться згідно з висновками медико-соціальної експертизи.

Стаття 22. За інших рівних умов переважне право на зарахування до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів мають інваліди та діти з малозабезпечених сімей, у яких:

- обидва батьки є інвалідами;
- один з батьків - інвалід, а інший помер;
- одинока матір з числа інвалідів;
- батько - інвалід, який виховує дитину без матері.

2. Закон України «Про освіту» у пунктах 4, 5 статті 37 передбачено:

п.4. Для осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, створюються спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, школи, дитячі будинки, дошкільні та інші навчальні заклади з утриманням за рахунок держави.

п.5. Для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, створюються загальноосвітні школи і професійно-технічні училища соціальної реабілітації.

Коментарі:

1. Законодавством закріплена негативна практика існування в середніх школах переважно інтернатної системи, що призводить до ізоляції дітей від родини.

2. Не розроблені механізми розвитку та фінансування системи інклюзивної освіти.

3. Відсутні освітні державні стандарти та програми для дітей з розумовою відсталістю (окрім дітей з легкою розумовою відсталістю).

4. Наявність проблем щодо реалізації інвалідами права на отримання вищої освіти. Відсутність на законодавчому рівні механізмів контролю за дотриманням ВНЗ вимог доступності до відповідної інфраструктури. Інша перешкода - існуючий список медичних протипоказань затверджений МОЗ.

5. Незважаючи на наявність норм, які передбачають створення спеціальних програм в галузі дошкільної освіти, законодавство не закріплює гарантії їх реалізації через наявність підготовлених кадрів та мережі дошкільних установ.

XI. ЗДОРОВ'Я

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 25.

Держави-учасниці визнають, що люди з інвалідністю мають право на найвищий досяжний рівень здоров'я без дискримінації на підставі інвалідності. Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для забезпечення доступу людей з інвалідністю до послуг сфери охорони здоров'я, що враховують гендерну специфіку, а також до реабілітації за станом здоров'я

Національне законодавство:

1. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”

Стаття 36: Медичне забезпечення інвалідів здійснюється у вигляді грошових виплат (пенсій, допомог, одноразових виплат), забезпечення медикаментами, технічними й іншими засобами, включаючи друковані видання із спеціальним шрифтом, звукопідсилюючу апаратуру та аналізатори, а також шляхом надання послуг по медичній, соціальній, трудовій і професійній реабілітації, побутовому та торговельному обслуговуванню.

Стаття 37: Види необхідної медичної допомоги інвалідам визначаються органами медико-соціальної експертизи в індивідуальній програмі реабілітації. Допомога подається за рахунок коштів фонду соціального захисту інвалідів.

2. Основи законодавства про охорону здоров'я:

Стаття 56. Забезпечення протезною допомогою.

Громадяни у необхідних випадках забезпечуються протезами, ортопедичними, коригуючими виробами, окулярами, слуховими апаратами, засобами лікувальної фізкультури і спеціальними засобами пересування.

Категорії осіб, які підлягають безплатному або пільговому забезпеченню зазначеними виробами і предметами, а також умови і порядок забезпечення ними встановлюються законодавством України”.

Стаття 63. Державна допомога громадянам у здійсненні догляду за дітьми з дефектами фізичного або психічного розвитку.

Діти з дефектами фізичного або психічного розвитку, які потребують медико-соціальної допомоги і спеціального догляду, за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, можуть утримуватися в будинках дитини, дитячих будинках та інших спеціалізованих дитячих закладах за державний рахунок.

Коментарі:

1. Законодавство не визначає механізми гарантування та забезпечення фінансування щодо створення відповідної інфраструктури.

2. Статті щодо охорони здоров'я інвалідів не є захищеними, а наявність Бюджетного кодексу не дає можливість створити ефективну систему закладів, які надають необхідну допомогу.

3. На підзаконному рівні відсутні нормативно-правові акти, які б визначали нормативи обладнання лікарень спеціальними засобами, палатами (відокремленими індивідуально), пристосованими для знаходження інвалідів.

4. В закладах, які створюються для дітей з дефектами психічного розвитку, відсутній належний навчально-виховний процес у зв'язку з малою кількістю кваліфікованих фахівців та державних програм, що пройшли апробацію та затверджені для роботи з відповідною категорією дітей.

ХІІ. АБІЛІТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 26

1. Держави-учасниці вживають, також і за підтримки з боку інших людей з інвалідністю, ефективних і належних заходів для того, щоб надати людям з інвалідністю можливість для досягнення і збереження максимальної незалежності, повних фізичних, розумових, соціальних і професійних здібностей та повного включення та залучення в усі аспекти життя. З цією метою держави-учасниці організовують, зміцнюють та розширюють комплексні абілітаційні та реабілітаційні послуги та програми, зокрема у сфері охорони здоров'я, зайнятості та соціального обслуговування...

Національне законодавство:

1. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”:

Стаття 37. Види необхідної матеріальної, соціально-побутової медичної допомоги інвалідам визначаються органами медико-соціальної експертизи в індивідуальній програмі реабілітації. Допомога подається за рахунок коштів фонду соціального захисту інвалідів.

Стаття 38. Послуги з соціально-побутового і медичного обслуговування, технічні та інші засоби (протезно-ортопедичні вроботи, ортопедичне взуття, засоби пересування, у тому числі крісла-коляски з електроприводом, автомобілі, індивідуальні пристрої, протези очей, зубів, щелеп, окуляри, слухові і голосоутворювальні апарати, сурдотехнічні засоби, мобільні телефони та факси для письмового спілкування, ендопротези, сечо- та калоприймачі тощо) надаються інвалідам та дітям-інвалідам безплатно або на пільгових умовах за наявності відповідного медичного висновку.

Інваліди, які отримують пенсію, що не перевищує мінімального розміру пенсії, або державну соціальну допомогу, призначену замість пенсії, діти-інваліди мають право на безплатне придбання лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування.

Інваліди першої і другої груп мають право при амбулаторному лікуванні на придбання лікарських засобів за рецептами лікарів з оплатою 50 відсотків їх вартості.

Інваліди і діти-інваліди за наявності медичних показань мають право на безплатне забезпечення санаторно-курортними путівками.

Порядок забезпечення інвалідів і дітей-інвалідів лікарськими, технічними та іншими засобами, санаторно-курортними путівками визначає Кабінет Міністрів України.”

2. Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні”:

Стаття 5. Реалізація державної політики у сфері реабілітації інвалідів
Державна політика України у сфері реабілітації інвалідів:

забезпечує координованість системи реабілітації, що реалізується через своєчасність, безперервність та комплексність відновлювальних заходів і методик, а також доступність технічних та інших засобів реабілітації і виробів медичного призначення, реабілітаційних послуг, відповідність їх змісту, рівня та обсягу фізичним, розумовим, психічним можливостям і стану здоров'я інваліда, дитини-інваліда;

регламентує правові, економічні, соціальні умови надання інвалідам, дітям-інвалідам реабілітаційних послуг з урахуванням їх функціональних можливостей, потреби у виробках медичного призначення, технічних та інших засобах реабілітації;

гарантує матеріально-технічне, фінансове, кадрове і наукове забезпечення системи реабілітації;

визначає умови для відновлення або здобуття трудових навичок, отримання освіти, професійної перепідготовки і працевлаштування з урахуванням функціональних можливостей осіб з інвалідністю, сприяння виробничій діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів;

забезпечує реабілітаційним установам незалежно від їх відомчого підпорядкування, типу і форми власності рівні умови для здійснення реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів;

формулює вимоги до об'єктів соціальної інфраструктури та інформації для створення безперешкодного доступу до них інвалідів шляхом усунення природних, комунікаційних і архітектурних перешкод;

сприяє участі громадських організацій, у тому числі громадських організацій інвалідів, у формуванні і реалізації державної політики у цій сфері.

Реалізація державної політики у сфері реабілітації інвалідів покладається на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які у співпраці та партнерстві з громадськими організаціями інвалідів забезпечують розробку і виконання програм для запобігання виникненню інвалідності, компенсації вад і розладів функцій організму особи, створення умов для їх усунення шляхом медичної, психолого-педагогічної, психологічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, соціальної реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів.”

Коментарі:

1. В окремих галузях законодавство не передбачає принципів ранньої діагностики стану особи, що призводить до інвалідності (зокрема, в сфері психіатрії відсутня діагностика та огляди осіб дошкільного та шкільного віку).

2. Відсутні ефективні механізми залучення інвалідів в місцеве співтовариство.

ХІІІ. ПРАЦЯ ТА ЗАЙНЯТИСТЬ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 27

1. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на працю нарівні з іншими; воно включає право на отримання можливості заробляти собі на життя працюю, яку людина з інвалідністю вільно обрала або на яку вона вільно

Національне законодавство:

1. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”:

Стаття 14-1. Підприємства та організації громадських організацій інвалідів мають право на пільги із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів України з питань оподаткування.

Стаття 17. З метою реалізації творчих і виробничих здібностей інвалідів та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації їм забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом.

Стаття 18-1. Інвалід, який не досяг пенсійного віку, не працює, але бажає працювати, має право бути зареєстрованим у державній службі зайнятості як безробітний.

Стаття 19. Для підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських організацій інвалідів, фізичних осіб, які використовують найману працю, установлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, - у кількості одного робочого місця.

2. Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні”:

Стаття 38. Професійна реабілітація

Професійна реабілітація передбачає відновлення знижених або втрачених професійних функцій, відбір професії та адаптацію до неї інваліда, дитини-інваліда, поновлення трудової діяльності інваліда в колишній або в новій професії.

Стаття 39. Трудова реабілітація

Трудова реабілітація передбачає тренування відновленої моторної здатності з використанням засобів реабілітації з метою створення інваліду, дитини-інваліду умов для праці по можливості у звичайному виробничому середовищі за допомогою індивідуальних заходів.

3. Кодекс законів про працю України:

Стаття 26 – заборона випробування при прийнятті на роботу.

Стаття 33 – заборона тимчасового переведення на іншу роботу.

Стаття 38 – можливість розірвання трудового договору з власної ініціативи без попередження за 2 тижні.

Стаття 40 – збереження місця роботи у зв'язку із звільнення до відновлення працездатності.

Стаття 51 – скорочена тривалість робочого часу.

Стаття 55 – заборона роботи в нічний час.

Стаття 63 – заборона залучення до надурочних робіт.

Стаття 182-1 – додаткова відпустка жінкам, які мають дитину-інваліда.

Коментарі:

1. На законодавчому рівні не визначені механізми контролю за забезпеченням атестації робочих місць інвалідів.

2. Потребує нормативно-правового врегулювання питання розширення можливостей ринку праці у забезпеченні зайнятості інвалідів шляхом стимулювання роботодавців до працевлаштування інвалідів (наприклад, надання їм податкової преференції, розміщення державного замовлення, дотацій).

3. Необхідно переглянути систему пенсійного та соціального забезпечення працюючих інвалідів. Працюючі інваліди не повинні отримувати нижчий рівень пенсійного забезпечення в порівнянні з непрацюючими інвалідами, а також та за ними повинні бути збережені соціальні гарантії (путівки, оплата проїзду, навчання тощо).

4. Потребує вдосконалення система збору Фондом соціального захисту інвалідів адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів (наприклад через залучення юридичних компаній).

5. Необхідно законодавчо закріпити преференції для підприємств громадських організацій інвалідів під час їх участі в торгах при закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти.

6. Удосконалити механізм взаємодії та координації між державними організаціями щодо працевлаштування інвалідів.

XIV. ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 28

1. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на достатній рівень життя для них самих та їхніх сімей, що включає достатнє харчування, одяг і житло, а також на безперервне покращення умов життя та вживають належних заходів для забезпечення и заохочення реалізації цього права без дискримінації на підставі інвалідності.

2. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на соціальний захист та на користування цим правом без дискримінації на підставі інвалідності та вживають належних кроків для забезпечення и заохочення реалізації цього права

Національне законодавство:

1. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”:

Стаття 36. Матеріальне, соціально-побутове і медичне забезпечення інвалідів здійснюється у вигляді грошових виплат (пенсій, допомоги, одноразових виплат), забезпечення медикаментами, технічними й іншими засобами, включаючи друковані видання із спеціальним шрифтом, звукопідсилюючу апаратуру та аналізатори, а також шляхом надання послуг по медичній, соціальній, трудовій і професійній реабілітації, побутовому та торговельному обслуговуванню.

Стаття 38. Послуги з соціально-побутового і медичного обслуговування, технічні та інші засоби (протезно-ортопедичні вироби, ортопедичне взуття, засоби пересування, у тому числі крісла-коляски з електроприводом, автомобілі, індивідуальні пристрої, протези очей, зубів, щелеп, окуляри, слухові і голосоутворювальні апарати, сурдотехнічні засоби, мобільні телефони та факси для письмового спілкування, ендопротези, сечо- та калоприймачі тощо) надаються інвалідам та дітям-інвалідам безплатно або на пільгових умовах за наявності відповідного медичного висновку.

Інваліди, які отримують пенсію, що не перевищує мінімального розміру пенсії, або державну соціальну допомогу, призначену замість пенсії, діти-інваліди мають право на безплатне придбання лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування.

Інваліди першої і другої груп мають право при амбулаторному лікуванні на придбання лікарських засобів за рецептами лікарів з оплатою 50 відсотків їх вартості.

Інваліди і діти-інваліди за наявності медичних показань мають право на безплатне забезпечення санаторно-курортними путівками.

Порядок забезпечення інвалідів і дітей-інвалідів лікарськими, технічними та іншими засобами, санаторно-курортними путівками визначає Кабінет Міністрів України.”

2. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”:

Стаття 29. Інваліди забезпечуються житлом у порядку і на умовах, передбачених чинним законодавством і з урахуванням положень цього Закону.

Інваліди та сім'ї, в яких є діти-інваліди, мають переважне право на поліпшення житлових умов в порядку, передбаченому чинним законодавством.”

3. Житловий кодекс Української РСР:

Стаття 45. Першочергове надання жилих приміщень.

У першу чергу жилі приміщення надаються потребуючим поліпшення житлових умов:

- особам, які хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, перелічених у списку захворювань, затвердженому в установленому законодавством Союзу РСР порядку;

- інвалідам праці I і II груп та інвалідам I і II груп з числа військовослужбовців;

4. Статтею 9 Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” визначені види пенсійних виплат і соціальних послуг, зокрема:

Відповідно до цього Закону за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- пенсія за віком;
- пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
- пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

5. Закон України „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”:

Цей Закон відповідно до Конституції України гарантує інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України та їх соціальну захищеність шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму.

Коментарі:

1. Прожитковий мінімум згідно із законодавством України для непрацездатного менший ніж для працездатного, хоча в непрацездатних осіб потреби часто вищі.

2. Існує законодавча проблема встановлення різного рівня соціального забезпечення в залежності від умов настання інвалідності, хоча потреби однакові.

3. Законодавством передбачений, але не забезпечений доступ інвалідів до Програм державного житла.

4. Не встановлені гарантії щодо отримання різних видів державного кредитування та іпотечного кредитування.

5. На реалізацію Державної комплексної програми "Житло - інвалідам", затвердженої розпорядженням КМУ від 31 грудня 2004 р. N 994-р необхідні кошти у сумі близько 2 млрд. гривень для забезпечення соціальним житлом близько 31 тис. сімей інвалідів, які перебували на квартирному обліку станом на 01 січня 2004 року. Механізми надходження вказаних коштів не встановлені.

XV. УЧАСТЬ В КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ, ПРОВЕДЕННЯ ДОЗВІЛЛЯ ТА ВІДПОЧИНКУ ТА ЗАЙНЯТТЯ СПОРТОМ

Конвенція про права інвалідів:

Стаття 30

1. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю нарівні з іншими в культурному житті..., та вживають всіх належних засобів для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю:

- а) мали доступ до витворів культури в доступних форматах;
- б) мали доступ до телевізійних програм, фільмів, театру та інших культурних заходів в доступних форматах;

с) мали доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки та туристичні послуги, а також мали найбільшою можливою мірою доступ до пам'ятників та об'єктів, що мають національне культурне значення.

5. Для того, щоб наділити людей з інвалідністю можливістю брати участь нарівні із іншими у проведенні дозвілля і відпочинку та в спортивних заходах, держави-учасниці вживають належних заходів:

Національне законодавство:

1. Основи законодавства України про культуру.

Стаття 14 визначає:

«Держава в особі її органів влади і управління:

...забезпечує окремим соціальним групам громадян (дітям дошкільного віку, учням, студентам, пенсіонерам та інвалідам) доступ до культурних цінностей на пільгових умовах.»

2. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”:

Стаття 34. Місцеві органи державної влади зобов'язані забезпечувати інвалідам необхідні умови для вільного доступу і користування культурно-видовищними закладами і спортивними спорудами, для занять фізкультурою і спортом, а також забезпечувати надання спеціального спортивного інвентаря.

Інваліди користуються переліченими послугами безплатно або на пільгових умовах згідно з рішеннями органів місцевого самоврядування за участю громадських організацій інвалідів.

3. Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні”:

Статтею 40 передбачена фізкультурно-спортивна реабілітація.

4. Закон України „Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні”:

Цей Закон забезпечує правове регулювання відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та паралімпійського руху в Україні, гарантує державну підтримку його учасникам. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави.

Коментарі:

Зобов'язання відповідних органів влади, підприємств, установ та організацій щодо створення відповідної інфраструктури для інвалідів не підкріплене мірами обов'язкової відповідальності, що повинна наставати за невиконання відповідних нормативів.

Адреса Секретаріату
Національної Асамблеї інвалідів України:

вул. Рейтарська, 8/5 А, к. 110
м. Київ, 01034

Телефон: (044) 279-61-82

Телефакс: (044) 279-61-74

E-mail: office@naiu.org.ua

<http://www.naiu.org.ua/>